

SENICA ȚURCANU, *Industria litică cioplită din neoliticul României*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2009, 283 p., 45 de figuri, 38 planșe, 39 tabele, (colecția *Bibliotheca Archaeologica Iassiensis XXI*, ediderunt VICTOR SPINEI et VASILE CHIRICA)

Salutăm apariția unei noi lucrări de sinteză ce tratează un aspect deosebit de important al vieții comunităților preistorice, neolitice mai exact, anume acela al industriei litice cioplite. Lucrarea menționată reprezintă valorificarea tezei de doctorat cu același titlu a autoarei, susținută în 2005 și coordonată de prof. Dr. N. Ursulescu.

Așa cum am afirmat și în introducerea cărții menționate, după un anume număr de ani este absolut necesară reevaluarea datelor cu privire la anumite civilizații sau perioade istorice. D-na Țurcanu a realizat o nouă sinteză cu privire la utilajul litic cioplit din neoliticul Moldovei, reanalizând, revalorificând, descoperirile arheologice atribuite culturilor Starčevo-Criș, liniar ceramice și cele Precucuteni I, provenind din mai multe situri, ceea ce i-a permis și stabilirea caracteristicilor pe ansamblu a civilizațiilor investigate.

Structurată în opt capitole, cuprinzând în plus abrevieri și o vastă bibliografie (peste 470 titluri), lucrarea reprezintă o contribuție importantă la studierea industriei litice a comunităților preistorice dintre Carpați și Prut, analiză care îi oferă autoarei posibilitatea unei incursiuni istorice documentate, prezentând tendințele cele mai noi ale investigației actuale. Lucrarea de față are și un profund caracter interdisciplinar, autoarea prezentând într-o manieră accesibilă rezultatele cercetărilor din mai multe domenii de activitate, care întregesc în mod semnificativ perspectiva asupra industriilor litice cioplite.

După introducerea și etalarea cadrului fizico-geografic a teritoriului investigat (Capitolul II), urmează un capitol dedicat elementelor de tehnologie litică (Capitolul III), în care se observă faptul că autoarea cunoaște și folosește cu multă pricepere limbajul de specialitate. D-na Țurcanu a prezentat în același capitol și caracteristicile utilajului care au permis stabilirea lanțului operator și analiza produselor de debitaj. În Capitolul IV sunt punctate cele mai noi ipoteze cu privire la apariția neoliticului în zonă, din datele actuale fiind clar că astăzi o parte din teoriile mai vechi nu își mai găsesc justificarea, și mă refer aici la neoliticul aceramic din zonă. Evident că pentru susținerea ipotezei cu privire la absorbția fondului anterior, epipaleolitic, la dezvoltarea industriilor litice neolitice, susținut de mai mulți cercetători (Vl. Dumitrescu,

Al. Păunescu, S. Marinescu-Bîlcu, N. Ursulescu) autoarea a făcut o incursiune și în cultura tardenoisiană, manevrând cu competență puținele date (arheologice și interdisciplinare) existente cu privire la reconstituirea vieții comunităților de acest tip.

Capitolele V și VI tratează tocmai structura și caracteristicile utilajului litic cioplit al neoliticului timpuriu și dezvoltat, conținând analize pertinente, numeroase tabele, statistici, care pun în valoare genul acesta de descoperiri, care relevă o adevărată industrie, numeroase cunoștințe legate de mediu, dar reflectă și amploarea relațiilor dintre diferite comunități.

Comparând caracteristicile industriei litice cioplite Starčevo-Criș (lamelară, cu un utilaj mai puțin diversificat), cu cea anterioară tardenoisiană (microlitizare și o industrie litică cioplită realizată pe așchii, cu multe tipuri), Senica Țurcanu ajunge la concluzia că unele tipuri de unelte pot constitui o persistență a perioadei anterioare, fără a se putea stabili zona, locul sau momentul în care a avut loc acest transfer de tehnologie.

Pe baza analizei directe a materialului litic de la Traian – *Dealul Fântânilor* și Târpești sau reinterpretarea datelor publicate pentru alte așezări (Glăvăneștii Vechi, Perieni, Dănești, Mihoveni) D-na Senica Țurcanu a stabilit structura industriei litice cioplite a culturii ceramicii liniare: este vorba de dominarea gratoarelor (caracteristică tipică utilajului preneolitic) și a lamelor retușate, un procentaj ridicat de piese geometrice, exploatarea nucleelor fusiforme (tipice și pentru tardenoisianul nord-vest pontic). Pe baza acestor caracteristici autoarea a avansat unele ipoteze cu privire la locul unde a avut loc asimilarea elementelor preneolitice (în arealul de formare al culturii sau preluarea lor din spațiul pruto-nistriean), stabilind și unele influențe din alte culturi (piesele geometrice, nucleele fusiforme preluate din cultura Bugului sudic; aceste piese reflectând și drumul parcurs de comunitățile liniar ceramice spre zona Moldovei dintre Prut și Carpați). Pe baza analizei efectuate, Senica Țurcanu încadrează așezările liniar ceramice investigate în grupa periferică a acestei culturi, unde predomină gratoarele.

Reinvestigarea industriei litice cioplite din așezarea Precucuteni I de la Traian *Dealul Viei*, i-a permis

autoarei constatarea caracteristicilor tehnolo- gice ale utilajului litic cioplit (predominarea gratoarelor, creșterea numărului celor realizate pe lamă; procentaj relativ ridicat al pieselor pigmee), dar și a particularităților în ceea ce privește materia primă folosită: alături de silicolite apar numeroase piese realizate din gresie silicioasă.

Un alt capitol, al VIII-lea a fost dedicat materiilor prime și locurilor de aprovizionare cu acestea. Prezentarea diferitor categorii de materiale și clasificarea lor este însoțită și de analize petrografice cu spectograful Raman, pe secțiuni subțiri, realizate de conf. Dr. Nicolae Buzgar. Interpretarea acestor analize a adus date noi cu privire la sortimentele de materiale folosite de comunitățile tardenoisiene și cele neolitice, ducând chiar la identificarea unor surse necunoscute (de exemplu zona Târgu Ocna pentru tardenoisian).

Analiza artefactelor din culturile investigate i-au permis autoarei să stabilească preferințelor diferitelor comunități pentru anumite materii prime (în Starčevo-Criș și liniar pentru silicolite și obsidian, iar în Precucuteni I silicolite și gresia silicioasă), precum și să încerce chiar să localizeze și sursele de aprovizionare, ca și accesul la resurse.

Analiza comparativă, pe culturi, stațiuni și între acestea, analogiile la care a apelat, au ajutat-o pe Senica Țurcanu să creioneze un tablou elocvent al acestui aspect al activității umane. În opinia autoarei, noul set de artefacte analizat demonstrează în primul rând legătura dintre comunitățile mezolitice și cele neolitice, suplinind pentru moment lipsa dovezilor stratigrafice și cercetarea inegală a celor două tipuri de așezări. Senica Țurcanu consideră de asemenea că analiza materialului litic din

arealul pruto-nistriean ar putea contribui și la elucidarea procesului de aculturație al vânătorilor-culegătorilor de către comunitățile neolitice. Ea admite totodată și coexistența, contemporaneitatea parțială dintre aceste comunități, situație presupusă și pentru alte zone geografice la acest palier temporal.

Cercetările mai ample legate de neolitic oferă prin prisma acestei analize un repertoriu mai bogat și mai divers de forme, atestă buna cunoaștere și exploatarea surselor de materii prime, ca și relațiile cu alte comunități. Autoarea sesizează că industria lamelară neolitică este caracterizată și printr-o anumită standardizare a pieselor, ce constituie un rezultat al exploatarei eficiente a materiei prime și controlul etapelor de lucru. Baza de date pe care a alcătuit-o pentru industria litică cioplită a culturilor investigate, litoteca care a înțiat-o pentru tardenoisian (Erbiceni) și o parte a neoliticului (Starčevo-Criș: Trestiana, Suceava, Probota, Poieniști), constituie credem noi instrumente necesare, alături de cele deja în uz, pentru o cercetare complexă, interdisciplinară.

În concluzie, considerăm că lucrarea elaborată de dna Senica Tudose Țurcanu reprezintă o reală contribuție la studierea mezoliticului și neoliticului de pe teritoriul Moldovei. Autoarea, folosind date din diferite domenii de cercetare, a oferit un tablou complex al apariției și dezvoltării culturilor arheologice investigate, în care studierea utilajului litic cioplit și-a găsit locul și importanța binemeritată.

CORNELIA MAGDA LAZAROVICI